

LARRAÑAGA BASERRIA URRESTILLAN

(Arri utsez egindako etxea: Errota, ola eta baserri)

Bada baserri bat Urrestilla'n nekazaritza arloan beste baserri guztien antzekoa; bere egituran, ordea, ez du iñungo antzik. Lenengo etxeak egiten ziran egurrez edo buztñez; geroa egurrez eta arriz; ormaetxeak, alegia. Auekin batera agertuko dira tellaetxeak. Baña, guzti oien barruak zurezkoakdituzu eta egurrezkoak.

Orretan dago Larrañaga baserriaren bereiztasuna; onek ez du bere barruko egituran ez egurrik, ez zurik, ez olik, ez ezer zugaitetik sorturik; barruko bere egitura osoa arri landuz egiña dago: Zutabeak, solairuak, eskillera-maillak eta tellatua.

1531'eko ageri batek esaten dun bazala Larrañaga'n errota bat eantsita, "molino a ella anexo". Garai erneak ziran aiek eta andik lau urteetara, errota burni-ola gertatu zan. Aldaketa au ez zan Urrestilla'koa bakarrik (an bertan baziran amar burni-ola), Euskalerrri osokoa baizik.

Zerk eragin zuan orrelako aldaketa? Zer orrek, bat izanik ere, bi adar ditu. Zer ori Amerika da. Amerika topa zuten eta Amerika'ra bidean jarri ziran euskaldunak bide bikoitzetik: bata Amerika guztian banatzen zan; bestea, berriz, euskaldunen bide zaarra, Ternua'ra zijoan zuzen-zuzenean.

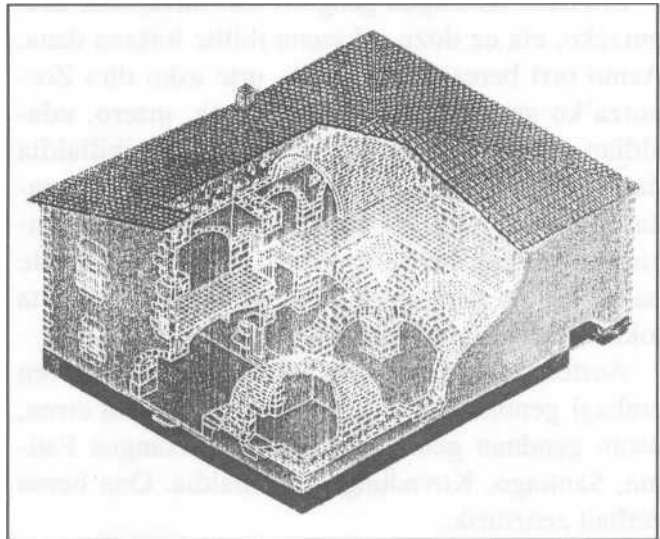
Terranova'ri Ternua esan oi zioten euskaldunek, bere itz luzeak murrizteko oiturari jarraituz. Balearen ondoren eldu ziran inguru aietara eta bertan bakallaua arkitu zuten itzasoa estali. Baleetan (bakallautan ere bai) ekin zioten, etenik gabe, itxasertzeko arrantzale guztiak ia berreun urteen zear.

Larrañaga'ko errota ola biurtu zaneko garaietan, berreun itxas-ontzi joaten ziran Terranova, Canada eta Groenlandia aldera; baña, batez ere, San Lorenzo ibaiaren kolko zabalera. An dago, goiko muturrean, Labrador eta Terranova'ko itxas-tartea, eta andik sartzen ziran baleak milla kilometroko kolko zabalera. Ura zan tokirik aberatsena eta arrisksuena ere bai. Antxe topa dute "San Juan" bale-ontzia aize-bolara batek ondoratuta. Baita zenbait euskaldunen gorpuak ere lurperatuak edo axalean. Bederatzi edo amar lagunek osatzen duten taldea ere bada; danak alkartuta, bata bestearen beroa billatuko ba'lute bezala...

Itxas-ontzi asko bear ziran Bale-arratzarako eta ez gutxi beselako lanetarako ere Amerika bidean. Barkugintzarako astille-roak sortu ziran ibai guztien egoetan. Barkuak burni asko eramaten du bai iltzetan, bai arpoietan, bai ainguretan eta abarretan. Orretxek eragin zion errotak burni-ola biurtzeari. Larrañaga'ko errota ere, ola biurtzen ikusi degu.

Ola onen xeetasunak ere ezagutzen dira, urteetan zear zeñen eskuek erabilli zuten, zer lan egiten zuten (herreria de desgazar fierros), zer ola-mota zan (izen auek erabiltzen dituzte mota oiek adierazteko: Ferrerfa menor, ferrerfa sotil, fragua eta martinete).

Indioekin euskaldunak erabilli zituzten arremanak, alde batetik desberdiñak izan ziran, eta bestetik jokabide bakarra eta auxe da: Euren lurrean eurak nagusi utzi zituzten, kolonizatu gabe. Ori izan zan jokabide zuzen bat. Bear ba'da, ez zuten ori

°Larrañaga" Baserria. Urrestilla (Gipuzkoa).

gingo indioen eskubideak gordetzearren, eurok an gelditzeko gogorik ez zutelako, baizik.

Udaberrian agertzen ziran andik eta udazkenean alde egin. Bitarte orretan, indioekin arreman onak izan zituzten: merkatu txikiak egiten zituzten kastor-larruen truke aizkora, aizto eta burnizko lanabesak eskeñiz. Baña, Labrador'eko eskimalekin eun urteko gerra zitala izan zuten, udazkenean bale-barku bateko mariñelek bururzagi bateri emaztea arrapatu ziotelako. Arrezkero andik agertzen ziran euskaldunei eriotza emateko prest beti. Maiz gertatzen dan bezala, baten erruak besteek ordaindu bear.

*Y

Beste indio mota guztiekin an-eman oak izan zituzten; baña, euskaldunen ondoren etorri ziranak, inglesekin batez ere, indioen lurraren jabe egin ziran eta arazo onek ondoren txarrak ekarri zitun euskaldun arrantzaleentzat: Lurraren jabe eginda gero, itxasoaren jabe ere egin ziran. Arrezkeroko burruka luze areek galbidean jarri zuen euskaldunen bale-arrantza, naiz-eta kañoiez armatu bale-ontziak. Aizkenerako, euskaldunek etxera... Indioen lurraren jabe egin ba'lira, bear ba'da, an egongo giñan oraindiao. Baña, gaur lotsa ere izango genduan.

Dana dala eta dena den, Larrañaga'ko baserriak erakusten digu galbide orren señailea: 1675'garren urtean burni-ola berrero errota biurtu. Terranova'ko aberastasunak amaituta zeuden ordurako.

Auxe da gauza bitxia: Larrañaga'ko baserriak erakusten digu gure erriaren kondaira. Bere gora-bera eta aldaketak euskaldunen gora-bera eta aldaketakin loturik daude: Irakurtzen jakin bear.

ARRINDA'TAR ANES